

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Анотація – розкриваються сутність та об'єктивна необхідність інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва

Ключові слова: інновації, середньодобове споживання, загальна кількість наукових організацій, інноваційний потенціал аграрних підприємств

Постановка проблеми. Україна за природно-ресурсним та аграрним потенціалом посідає провідне місце у світі, однак цей потенціал використовується вкрай неефективно. Агропромисловий комплекс України за рівнем розвитку значно відстає від передових країн світу та ЄС. Вирішення актуальних проблем агропромислового виробництва потребує широкого впровадження досягнень науково-технічного прогресу, тобто інноваційного розвитку. Саме тому Верховна Рада України в якості стратегічних і пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні визначила високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку сільського господарства вивчали різні автори, в тому числі Анісімова А.М., Бажал Ю.М., Білозір Л.В., Василенко В.О., Гуменна О.В., Дацій О.І., Друкер П.Ф., Ковальов Г.Д., Курило Л.І., Міщенко І.М., Ратанін П.І., Саблук П.Т., Сирцева С.В., Стрикленд А.Дж., Твісс Б., Томпсон А.А., Фатхутдінов Р.А., Шпикуляк О.Г., Шумпетер Й., Юрчишин В.В. та інші.

Ціль роботи. Метою статті є обґрунтування необхідності інновацій в розвитку сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний розвиток виступає втіленням новітніх підходів у теорії та практиці господарювання, забезпечуючи економію ресурсів, підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності продукції або підприємства. За думкою А. Г.

Шпикуляка, «інновації виникають в результаті появи нових знань і їх втілення в інноваційний продукт» [2, с. 96].

В таблиці 1 наведені різноманітні визначення інновацій, в яких вони розглядаються як деякі зміни (Шумпетер Й., Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж., Твисс Б., Друкер П.Ф., Дацій О.І.), або як певний результат (Фатхутдінов Р.А., Ковальов Г.Д., Ратанін П.І.).

Таблиця 1

Визначення інновацій

Автор	Визначення
інновації як деякі зміни	
Дацій О.І.	інновація – «проведення зміни в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також у соціальній сфері з метою одержання економічного ефекту на основі задоволення певних суспільних потреб [3, с.11]
Друкер П.Ф.	інновація – це особливий засіб підприємців, за допомогою якого вони досліджують зміни, що мають місце в економіці та суспільстві, з метою використання їх у бізнесі чи в різних сферах обслуговування [4, с.5]
Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж. Твисс Б.	інновацією є генерування, прийняття і впровадження нових ідей, процесів, продуктів і послуг [5,6]
Шумпетер Й.	інновації - нові комбінації змін у розвитку виробництва і ринку [7, с.320-322]
інновації як певний результат	
Ковальов Г.Д.	інновація - це «кінцевий результат інноваційної діяльності, у процесі якої створюються (купуються) і використовуються нововведення» [8, с. 33]
Ратанін П.І.	інновація - «результат створення й освоєння принципово нового чи модифікованого засобу (нововведення), що задовольняє конкретні потреби» [9, с.34]
Фатхутдінов Р.А.	інновації - «кінцевий результат упровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління й одержання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту» [10, с.17]

Але однобічне трактування інновацій порушує причинно-наслідковий зв'язок між змінами та їх результатами.

Найбільш повно сутність інновацій відображена, на наш погляд, у Законі України «Про інноваційну діяльність»: «інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [12].

В якості стратегічних напрямів інноваційної діяльності в Україні визначається високотехнологічний розвиток сільського господарства. Але, на жаль, в сучасних умовах в українському аграрному секторі поширюються економічна нестабільність, загострюється проблема задоволення потреб населення у продуктах харчування. Так, за даними Держкомстату в 2009 році середньодобова поживність раціону українця становила 2946 ккал, що майже на 18% перевищує граничний рівень (2500 ккал). Порівняно із 2008 роком споживання калорій населенням України зменшилося на 1,7 відсотка (Табл. 2).

При цьому, як і у попередні роки, основну частину калорій українці споживали разом із продукцією рослинного походження. Натомість 27,1 відсотка середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55 відсотків).

У 2009 році в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче раціональних норм (Табл. 3) Найбільше відставання фактичного споживання від раціонального спостерігалось по плодах, ягодах і винограду – на 49 відсотків, молоку і молокопродуктах – на 44 відсотки, м'ясу і м'ясопродуктах - на 38 відсотків, рибі та рибопродуктах – на 24 відсотки. Необхідно відмітити, що у 2009 році під впливом падіння доходів населення відбулося зменшення

фактичного споживання молока, м'яса та риби населенням країни, незважаючи на його суттєве відставання від раціональних норм. Таблиця 2

Калорійність середньодобового споживання продуктів харчування населенням України в розрахунку на одну особу *

Роки	Калорійність середньодобового споживання продуктів харчування населенням України в розрахунку на одну особу					
	продукти тваринного походження		продукти рослинного походження		всього	
	ккал	% до порогового критерію	ккал	% до порогового критерію	ккал	% до порогового критерію
1990	1025	74,6	2572	228,6	3597	143,9
1995	716	52,1	1980	176,0	2696	107,8
2000	611	44,4	2050	182,2	2661	106,4
2001	619	45,0	2139	190,1	2758	110,3
2002	673	48,9	2127	189,1	2800	112,0
2003	690	50,2	2108	187,4	2798	111,9
2004	719	52,3	2191	194,8	2910	116,4
2005	733	53,3	2183	194,0	2916	116,6
2006	771	56,1	2164	192,4	2935	117,4
2007	782	56,9	2158	191,8	2940	117,6
2008	805	58,5	2193	194,9	2998	119,9
2009	796	57,9	2150	191,1	2946	117,8
пороговий критерій	1375	100,0	1125	100,0	2500	100,0

* За даними Держкомстату

Так, упродовж минулого року споживання м'яса і м'ясопродуктів на душу населення зменшилося порівняно з попереднім роком на 0,9 кг, молока і молокопродуктів – на 1,4 кг, риби і рибопродуктів – на 2,4 кг, яєць – на 8 штук. За трьома продовольчими групами, а саме: «хліб і хлібопродукти», «картопля», «олія рослинна всіх видів» фактичне споживання перевищило раціональну норму. Проте, таке перевищення по зазначених групах продовольства, особливо хлібопродуктах та картоплі, є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок більш економічно доступних продуктів. Таблиця 3

Споживання основних продуктів харчування в Україні

Продукти харчування	Споживання на особу на рік, кілограмів		Відношення фактичного споживання до раціональної норми, %
	раціональна норма*	фактичне споживання у 2009 році**	
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	101,0	111,7	110,6
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо)	80,0	49,7	62,1
Молоко і молокопродукти (у перерахунку на молоко)	380,0	212,4	55,9
Риба і рибопродукти	20,0	15,1	75,5
Яйця (шт.)	290	272	93,8
Овочі та баштанні	161,0	137,1	85,2
Плоди, ягоди та виноград	90,0	45,6	50,7
Картопля	124,0	133,0	107,3
Цукор	38,0	37,9	99,7
Олія рослинна всіх видів	13,0	15,4	118,5

* розрахунки МОЗ України

** дані Держкомстату

Для забезпечення раціональних норм споживання в Україні необхідно вирощувати не менше 37598,3 тис. т зерна, 15500 тис. т картоплі, 7556 тис. т овочів, 3849 тис. т плодів та ягід. Для забезпечення потреб тваринництва необхідно вирощувати сіяних кормових культур 32773 тис. т корм. од, кормів з природних кормових угідь – не менше 4025 тис. т. При цьому врожайність зернових повинна бути не менше 25 ц з 1 га, картоплі – 119,2 ц з 1 га, овочів – 160,6 ц з 1 га, плодів та ягід – 143,2 ц з 1 га. Продуктивність кормових угідь повинна складати в середньому не менше 29,5 ц корм. од. з 1 га, природних кормових угідь – 22,8 ц з 1 га. Безумовно, досягнення такого рівня виробництва повинно відбуватися на основі впровадження інновацій.

Ми згодні з висновками Міщенко І. М., яка вважає, що «інноваційна діяльність у сільському господарстві суттєво уповільнилася, скоротилися як кількість і якість виконаних наукових розробок, так і чисельність науковців, винахідників та раціоналізаторів, особливо молоді, що є наслідком погіршення умов державного фінансування наукової діяльності» [11].

За даними Держкомстату, загальна кількість наукових організацій за галузями наук в Україні з 2000 року зменшилась на 10,1%, при цьому кількість сільськогосподарських наукових організацій зменшилась на 12,9 відсотка (Табл. 4).

Таблиця 4

Науково-технічна діяльність в Україні*

Показник	Роки					
	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість наукових організацій за галузями наук, всього	1490	1510	1452	1404	1378	1340
в т. ч. технічних	881	800	740	692	666	631
природничих	404	462	449	443	435	431
з них сільськогосподарських	186	185	174	169	164	162
Обсяг науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств) за галузями наук, всього, млн. грн.	1978,4	4818,6	5354,6	6700,7	8538,9	8653,7
в т. ч. технічних	1440,6	3133,3	3328,7	3990,7	4894,1	5181,4

природничих	374,0	1236,5	1444,4	1885,7	2571,6	2443,6
з них сільськогосподарських	85,0	273,7	310,7	368,9	492,6	478,7

* За даними Держкомстату

Із загальної кількості робіт у 2009 році 11,2% спрямовано на створення нових видів виробів, з яких 38,5% – нові види техніки; 10,7% – на створення нових технологій; 2,6% – на створення нових видів матеріалів; 1,2% – нових сортів рослин, порід тварин, а також 13,8% – на створення нових методів і теорій.

У 2009р. кількість поданих заявок до вітчизняного патентного відомства на видачу охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності (ОПВ) зменшилась на 2,1% (у т.ч. на винаходи – на 11,3%), до патентних відомств інших країн – на 29,2% (40,8%). Також на 7,7% зменшилась кількість отриманих в Україні охоронних документів на ОПВ (у т.ч. на винаходи – 10,3%, сорти рослин – на чверть), в інших країнах – на 17,9% (6,9%, 25%). Разом із цим кількість поданих заявок на отримання патентів в Україні на сорти рослин збільшилась на 37,3%, і їхня частка в загальній кількості заявок зросла на 1,4 в.п.

У порівнянні з 1991 роком кількість винахідників і раціоналізаторів зменшилася у понад 20 разів. Ступінь зношеності основних фондів у науці складає майже 45%. Витрати на роботу одного вченого в Україні втричі менші, ніж у Росії, у 18 разів менші, ніж у Бразилії, у 34 - ніж у Південній Кореї, у 70 разів менші, ніж у США [13].

Аналіз викладених вище даних свідчить про необхідність підвищення ефективності використання існуючих ресурсів в сільському господарстві та створення міцного інноваційного потенціалу аграрних підприємств.

Висновки. Таким чином, важливою складовою системи заходів щодо прискорення розвитку сільського господарства є інноваційний розвиток.

Аннотация - раскрываются сущность и объективная необходимость инновационного развития сельскохозяйственного производства

Ключевые слова: инновации, среднесуточное потребление, общее количество научных организаций, инновационный потенциал аграрных предприятий

Summary - essence and objective necessity of innovative development of agricultural production open up

Keywords: innovations, average daily consumption, general amount of scientific organizations, innovative potential of agrarian enterprises

Література

1. Закон України Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003 - N 13 - ст.93
2. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / [Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. та ін.] – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
3. Дацій О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / Дацій О.І. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428с.
4. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / Друкер П. ; пер. с англ. – К.: Україна, 1994. – 319с.
5. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / Томпсон А. А., Стрикленд А. Дж.: 12-е издание; пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2002. – 928с.
6. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Твисс Б.; авт. предисл. и науч. ред. Пузиня К. Ф.; сокр. пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. – 271с.
7. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер – М.: Прогресс, 1982. – 455с.

8. Ковалев Г. Д. Основы инновационного менеджмента: Учебник для вузов / Ковалев Г. Д.; под ред. Швандара В. А. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 208с.

9. Ратанин П. И. Инновационное предпринимательство в переходный период России к рынку / Ратанин П. И. – М.: Известия, 1993. – 174с.

10. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов / Фатхутдинов Р. А. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. – 600с.

11. Міщенко І. М. Інноваційна діяльність у сільському господарстві Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.02 / І. М. Міщенко; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки» УААН. — К., 2005. — 20 с. — укр.

12. Закон України Про інноваційну діяльність // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002. - N 36 - ст.266

13. Семиноженко В. Україна в 2020 році: дві версії // <http://www.dknii.gov.ua/index.php/uk/2010-10-05-14-41-28/91-n>